
การศึกษารำมั่งคละในเขตอำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์
Study of Mangkla Dance in Pichai, Uttaradit Province

กณิจฐิณญ์ ลิมปนารมณ*

Kanijtimon Limpanarom

บัญชา ศรีชัย*

Bancha Sonchai

ณัฐพัชร์ มหายศนันท์*

Nuttapat Mahayosanan

พลิชฐ์สุธา มหายศนันท์*

Phasisutha Mahayosanan

ธีระพงษ์ ทัพอาจ*

Teerapong Tupat

อุษณีย์ เชนยทิพย์*

Utsanee Kaneaytip

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องรำมั่งคละในเขตอำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมทำรำมั่งคละที่ปรากฏในปัจจุบัน และวิเคราะห์ทำรำมั่งคละ จำแนกตามองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอผลการวิเคราะห์แบบความเรียงเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันอำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ มีวงดนตรีมั่งคละ 1 วง ใช้เฉพาะงานมงคลไม่มีพิธีได้แก่ วงดนตรีมั่งคละพื้นบ้านกองโค ตำบลคอรุม อำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ เพลงที่ใช้บรรเลง คือ เพลงไม้นึ่ง ไม่นอง ไม่นาม ไม่น้ำ ไม่น้ำ และเพลงไม้นึ่ง แต่ที่นิยมคือเพลงไม้น้ำ ไม่น้ำ ไม่น้ำ และเพลงไม้นึ่ง เครื่องดนตรีประกอบด้วยกลองมั่งคละ กลองยี่น กลองหลอน ปี่ขลุ่ย ฉิ่ง ฉาบยี่น ฉาบหลอน กรับ และฆ้อง 3 ใบ พร้อมคานหามจำนวน 1 ชุด นักดนตรีสวมใส่เสื้อคอกลมลายดอก นุ่งโจงกระเบนสีพื้นหรือกางเกงม่อฮ่อมหรือกางเกงสมัยนิยม ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว ผู้รำเป็นหญิงสวมเสื้อลายดอกแขนสั้นหรือเสื้อแขนกระบอก ใช้ผ้าแถบพาดเฉียงบ่าซ้าย นุ่งโจงกระเบนสำเร็จรูปหรือนุ่งผ้าขึ้นยาวคลุมเข่า คาดเข็มขัดและสวมใส่เครื่องประดับตามความชื่นชอบของผู้แสดง ใช้ดอกไม้สดหรือแห้งทัดไว้ที่หูด้านซ้าย และสวมถุงเท้าสีขาว ทำรำมั่งคละที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย จำนวน 13 ท่า อีก 3 ท่าปรับปรุงโดยนายณนดกิจ ขวัญแก้ว และอีก 1 ทำนำมาจากการแสดงชั้นสูงรวมทั้งสิ้น จำนวน 17 ท่า รูปแบบแถวในการแสดง 6 รูปแบบ และรูปแบบแถวสำหรับนำขบวนแห่ 1 รูปแบบรวมทั้งสิ้น 7 รูปแบบ นักดนตรีและนางรำเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม ไม่พบว่ามีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง

คำสำคัญ : วงมั่งคละ / รำมั่งคละ / ดนตรี / พื้นบ้านพื้นเมือง / บ้านกอง

ABSTRACT

This study investigated and analyzed contemporary postures in Mangkla Dance, practiced in Pichai district, Uttaradit province. Components of the dance, this study falls into qualitative research and presents results in descriptive form. the study shows that there is currently only one Mangkla band, called Kong Ko local Mangkla Band, in the area of Pichai district, Uttaradit province, the music played in this band is called Pleng Mai, specified numerically from 1 to 7. Of the seven songs, Pleng Mai 4, 5, 6 and 7 are more popularly played. The musical instruments used in this band consist of a Mangkla drum; Yuen drum, a larger two-faced drum; Lorn drum, a smaller two-faced drum; Pi Chawa, Java clarinet; Ching, a pair of small cymbals; Chab Yuen, a pair of large-sized cymbals; ChapLorn, a pair of medium-sized cymbals; Krup, a pair of wooden castanets; and a set of 3 gongs Mangkla Dance is comprised of 13 postures. Other 3 postures including clapping, were developed by Mr. Thanatkit Khwankaew, was adapted by Mr. Thanatkit Khwankaew from Santuj dance. The choreography is composed of 7 formations: 6 dance formations and 1 procession formation and female dancers in the other. The dancers are primarily elders in the administration area of KhorumSubdistrict Administrative Organization. With regard to props, there are no props used in the performance.

Keywords : Mangkla Band / Mangkla Dance / Music / Folklore / Ban Kongko

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสดงพื้นบ้านเป็นปรากฏการณ์ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างตามบริบทของท้องถิ่นด้วยปัจจัยทางกายภาพ รวมถึงคติความเชื่อ จารีตประเพณี อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ ค่านิยมและระบบการเมืองการปกครอง ซึ่งถูกหล่อหลอมจนกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมด้วยห้วงแห่งกาลเวลานำพาให้มีพัฒนาการมาโดยลำดับ แฝงอยู่ในรูปของปรัชญาแนวคิดที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ย่อมจะกลายสภาพตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นับเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเพื่อไม่ให้สูญหายและเพื่อการอยู่ร่วมกันกับสังคมวัฒนธรรมใกล้เคียงไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม หลีกพ้นจากลักษณะที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า (culture lag)” ซึ่ง Suntasombut, Y. (1994, p.13) อธิบายว่าหมายถึงสภาพที่ชักนำไปสู่ภาวะความแปลกแยกและการล่มสลายของสังคมวัฒนธรรม

Vatsuruk, S. (2006, p.5) กล่าวว่า “การแสดงพื้นบ้านหรือการแสดงพื้นเมืองเป็นรูปแบบการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ที่เป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่นมีสาระเรียบง่าย ไม่โลดโผน เป็นการแสดงที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในแต่ละชุมชน การนำเสนอรูปแบบการแสดงเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้แก่ ความบันเทิงใจ เช่น เพลงปรบไก่ เพลงเทพทอง เป็นต้น ความเชื่อด้านพิธีกรรมที่ปรากฏในวิถีการดำเนินชีวิต ได้แก่ ระเบียบของคนที่พูดภาษาตระกูลไทในมณฑลทวายสีแดงถึงความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทายฝน พ่อนผีมืดผีเม้งของชุมชนไทยล้านนาเพื่อสืบชะตาเมืองและขจัดภัยจากอันตรายที่มีต่อชุมชนและบุคคล พ่อนผีฟ้าของชาวอีสานเพื่อรักษาผู้ป่วย เพลงเกี่ยวข้าวไทยภาคกลางแสดงถึงความร่วมแรงร่วมใจหรือความสามัคคีของคนในชุมชนและเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน รำแม่ศรีการเชิญผีแม่ศรีซึ่งปัจจุบันไม่มีการเล่นเนื่องจากไม่มีผู้ สืบทอด คงเหลือแต่บทร้องไว้ศึกษาเท่านั้น มักนิยมเล่นในประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น การแสดงพื้นบ้านนับว่าเป็น

นาฏศิลป์แบบหนึ่ง แต่เดิมในเอกสารโบราณเรียกค่านาฏศิลป์ตามวิธีเรียกชื่อในสังคมยุคนั้นว่าการละเล่นหรือ ร้องรำทำเพลง”

จากความดังกล่าว มีการแสดงพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างแถบจังหวัด พิษณุโลก สุโขทัยและอุตรดิตถ์ ที่มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในกระบวนการทำรำ ผสมผสานไปกับการ บรรเลงดนตรีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดงคือรำมั่งคละ ซึ่งมีพัฒนาการตามสภาพความ เปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกวันนี้ที่เป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการศึกษาที่ แทรกซึมอยู่ในทุกๆ ชุมชนได้เข้าไปกระทบทำมีบทบาทต่อชุมชนและสังคมแบบมีพลวัตค่อนข้างสูง และมักมีเพียง ผู้สูงวัยที่ยังพยายามรักษาไว้ ย่อมกระทบต่อการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งในบริบทต่างๆ ทางสังคมรวมถึงการแสดง พื้นบ้านด้วย ในที่นี้หมายถึงการแสดงพื้นบ้านมั่งคละในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่ง Wattana, P. (2011, p.219) ได้กล่าวถึงความห่วงใยในการดำรงอยู่ของการฟ้อนปราสาทไหว อำเภอยางเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ไว้ว่าด้วย ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและขาดการสืบทอดรูปแบบการฟ้อนขณะที่วัยช่างฟ้อนในปัจจุบันที่มากขึ้นพร้อมกับ ลมหายใจที่แผ่วเบาตามธรรมดาโลก แต่ก็ดูเหมือนว่าจะช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมท้องถิ่นที่นิยม แต่เดิมกำลังถูกทำลายด้วยพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งกำลังจะยอมจำนนต่ออำนาจทาง เทคโนโลยีที่ล้นไหลแทรกซึมในทุกพื้นที่สังคมวัฒนธรรม บทบาทการฟ้อนแบบแผนดั้งเดิมจึงเลือนลางและเป็น เรื่องเฉพาะกลุ่มซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลในระยะยาวด้วยมีพื้นที่น้อยลงสู่เสี่ยงต่อการกลายสภาพและอาจล่ม สลายไปในที่สุด เหลือไว้เพียงได้ชื่อว่า “มี” แต่ขาดความ “เข้าใจ”

ผู้ศึกษาวิจัยจึงดำเนินการศึกษาสภาพการดำรงอยู่ ณ ปัจจุบันของรำมั่งคละในเขตอำเภอยางเสลี่ยม จังหวัด อุตรดิตถ์ ที่เกี่ยวเนื่องกับองค์ประกอบของการแสดง ตลอดจนวิเคราะห์ทำรำ กระบวนการรำ จากบุคคลซึ่งเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและบุคคลที่อยู่ในระบบการศึกษาภายในพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหลักฐานอันจะยัง ประโยชน์เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นลงพื้นที่ ทำงานภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และสังเกตเป็นสำคัญ รวมถึงใช้เอกสารจากการศึกษาค้นคว้ามาเป็น ส่วนประกอบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและรวบรวมทำรำมั่งคละในเขตอำเภอยางเสลี่ยม จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ปรากฏในปัจจุบัน
2. วิเคราะห์ทำรำมั่งคละในเขตอำเภอยางเสลี่ยม จังหวัดอุตรดิตถ์ จำแนกตามองค์ประกอบการแสดง

นาฏศิลป์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัยและวิดิทัศน์เป็น เบื้องต้น เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล สังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม รับการถ่ายทอดทำรำมั่งคละกับผู้ให้ข้อมูล และชมการแสดงจากสถานที่จริงในกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตำบลคอรุม อำเภอยางเสลี่ยม และในตัวจังหวัดอุตรดิตถ์ นำข้อมูลทั้งหมดมาจำแนกตรวจสอบเรียบเรียงวิเคราะห์ เนื้อหาตามสาระที่ต้องการในวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเสนอผลการวิเคราะห์แบบความเรียงเชิงพรรณนา วิเคราะห์เป็นรูปเล่ม จำนวน 5 บท

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรำมั่งคละในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมทำรำมั่งคละที่ปรากฏในปัจจุบัน และวิเคราะห์ทำรำมั่งคละในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำแนกตามองค์ประกอบของการแสดงนาฏศิลป์ไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้แสดง ดนตรีและเพลง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง โอกาสที่ใช้แสดง ตลอดจนการทำรำและกระบวนการรำ พบว่า

ปัจจุบันมีวงดนตรีมั่งคละพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 1 วงเท่านั้น ได้แก่ วงดนตรีมั่งคละพื้นบ้านกองโค ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยมีนางนัยนา ศรีเลิศ นักบริหารงานส่วนสวัสดิการสังคมองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุมเป็นผู้ดูแลประสานงานวงมั่งคละ และมีนางเล็ก ขำทอง เป็นหัวหน้าวงและผู้ฝึกสอนวงมั่งคละ มีสมาชิกนักดนตรีจำนวน 11 คน ทั้งชายและหญิง มีสมาชิก ผู้แสดงรำมั่งคละเป็นกลุ่มชาวบ้านผู้สูงอายุเพศหญิงจำนวน 12 คน และในระบบการศึกษาปรากฏการรำมั่งคละอยู่ภายในกลุ่มนักเรียนโรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้แสดงประกอบไปด้วยชายและหญิงแสดงคู่กัน หรือหญิงกับหญิง ดนตรีและบทเพลงเป็นวงดนตรีมั่งคละ เพลงที่ใช้บรรเลงในปัจจุบัน ได้แก่ เพลงไม้ 1 ไม้ 2 ไม้ 3 ไม้ 4 ไม้ 5 ไม้ 6 และเพลงไม้ 7 แต่ที่นิยมมากที่สุดคือเพลงไม้ 4 (เพลงครู) ไม้ 5 ไม้ 6 และไม้ 7 ไม่มีบทร้อง การบรรเลงรวมวงใช้เพลงไม้ใดนั้นจะยึดกลองยี่นเป็นหลัก สำหรับการรำผู้รำจะฟังสัญญาณการร่วกลองมั่งคละในการเปลี่ยนท่ารำ เครื่องดนตรีมั่งคละมีกลองมั่งคละ 1 ใบ กลองยี่นและกลองหลอนอย่างละ 1 ใบ ซอ 3 ใบพร้อมแคนหาม ปี่ขวา 1 เล้า ฉิ่ง ฉาบยี่นและฉาบหลอนอย่างละ 1 คู่ การแต่งกายของนักดนตรีนั้นสวมเสื้อคอกลมลายดอก นุ่งโจงกระเบนสีพื้นหรือกางเกงม่อฮ่อมหรือกางเกงสมัยนิยม และใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว ผู้แสดงรำฝ่ายชาย (ถ้ามี) จะสวมเสื้อคอกลมสีพื้น นุ่งโจงกระเบนลาย ผ้าพาดไหล่สองชาย ผ้าคาดเอว (ผ้าพาดไหล่, ผ้าคาดเอวจะใช้ผ้าสีพื้นหรือผ้าขาวม้าก็ได้) ผู้แสดงรำฝ่ายหญิงสวมเสื้อแขนกระบอกและนุ่งผ้าชั้นยาวคลุมเข่า สวมถุงเท้าขาวยาวครึ่งน่อง ไม่ใช้ในงานอวมงคลโดยเด็ดขาดจะใช้จัดแสดงในงานมงคลเท่านั้น เช่น นำขบวนแห่และแสดงเพื่อความสวยงามในโอกาสต่างๆ ทั้งในนามภาครัฐหรือเอกชน โดยเป็นงานช่วยบ้าง คิดค่าบริการบ้างแล้วแต่กรณี

ภาพที่ 1 เครื่องดนตรีมั่งคละของบ้านกองโค

ท่ารำ ณ ปัจจุบัน มีจำนวน 17 ท่า ได้แก่ ท่าตกรัก (กลองโยน) ท่าช้างประสาธนา ท่ากาสาวไส้ ท่ากวางเดินดง (กวางเหลียวหลัง) ท่าตบมือ ท่ากระโดดตบ ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง ท่าปัด ท่าไหว้ ท่าแม่หม้าย ทั้งแป้ง ท่านางอาย ท่าลิ้งอุ้มแดง ท่าลิ้งข่มตอ ท่าผาลาเพียงไหล่ ท่าจีบยาว(รำกระปี่สั่วท่า) ท่ามอญชมดาว และ ท่าจีบ-ปล่อย โดยมี 13 ท่ารำที่เป็นรูปแบบของวิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัยที่ได้รับการถ่ายทอดจากนายสำเนา จันทรจรรยา ซึ่งมีการปรับปรุงแต่งยึดโครงสร้างดั้งเดิมไว้ ประกอบด้วยท่าตกรัก ท่าช้างประสาธนา ท่ากาสาวไส้ ท่ากวางเดินดง ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง ท่าไหว้ ท่าแม่หม้ายทั้งแป้ง ท่านางอาย ท่าลิ้งอุ้มแดง ท่าลิ้งข่มตอ ท่าผาลาเพียงไหล่ ท่าจีบยาว และท่ามอญชมดาว อีกจำนวน 4 ท่ารำนั้นเป็นท่ารำที่ปรับปรุงหรือนำมาจากชุดการแสดงอื่นๆ ประกอบด้วยท่าตบมือ ท่ากระโดดตบ ท่าจีบ-ปล่อย และท่าปัด สำหรับรูปแบบการแปรแถวมีทั้งสิ้น 7 รูปแบบ จำแนกเป็นรูปแบบเพื่อใช้แสดงบนเวที 6 รูปแบบ และอีก 1 รูปแบบใช้ในการแห่หน้า ขบวน ทั้งนี้วิธีการร่ายรำจะเป็นไปในลักษณะของการจับคู่ระหว่างชาย-หญิง หรือ หญิงกับหญิง

ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำ	ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำ
1. ตกรัก (กลองโยน)		2. ช้างประสาธนา	
3. กาสาวไส้		4. กวางเดินดง	

ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำ	ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำ
5. ปรับมือ (ตบมือ) (ญ) 6. กระโดดตบ (ล่อฉาบ) (ช)		7. สอดสร้อย มาลาแปลง	
8. ท่าปัด		9. ท่าไหว้	
10. แม่หม้าย ทั้งแป้ง		11. นางอาย(ญ) 12. ลิงอุ้มแดง(ช)	

ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำ	ชื่อท่ารำ	ภาพท่ารำ
13. นางอาย (ญ) ลิงข่มตอ (ช)		14. ผาลาเพียง ไหล่	
15. ท่าจีบยาว (รำกระบี่สี่ท่า)		16. มอญชมดาว	
17. ท่าจีบ- ปล่อย (1)		ท่าจีบ - ปล่อย (2)	

ภาพที่ 2 ท่ารำมั่งคละบ้านกองโค

สำหรับกระบวนการรำมั่งคละที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันของอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการรำคู่ระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง หรือฝ่ายหญิงกับฝ่ายหญิง การรำรำเป็นไปในเชิงเกี่ยวพาราสี หยอกล้อเย้าแหย่ และมีสีสันของความตลกขบขัน การแสดงจะมีการเล่นในลักษณะเกี่ยวพาราสีสื่อสารผ่านท่าทางและสีหน้าตลอดจนการแสดงถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับเมตตามหานิยมโดยเสกแป๊ะใส่ฝ่ายหญิง สำหรับรูปแบบการแปรแถว 6 รูปแบบ ได้แก่ แถวหน้ากระดานคู่สองแถวสับหว่าง, แถวหน้ากระดานเรียงเดียวและปากพนัง (วีหยา), แถวปากพนังชายยืนซ้อนหลังผู้หญิงคู่ตนเอง (วีหยา), แถวปากพนังคู่ (วีหยา),

แถวรูปวงกลม, แถวเฉียงเรียงเดียว (แถวตอนเรียงเดียวราเข้าเวท) หากใช้น้ำขบวนจะเป็นแถวตอนเรียงเดียวอีกหนึ่งรูปแบบ (ชาย-หญิง หรือหญิง-หญิง อย่างละหนึ่งแถวรำคู่กัน)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามและข้อมูลเอกสารพบว่า ดนตรีม้งกละในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีปรากฏอย่างชัดเจนเพียงวงเดียวคือวงดนตรีม้งกละที่บ้านกองโค สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยลำดับ ไม่พบหลักฐานการปรากฏขึ้นครั้งแรกของดนตรีม้งกละแต่อย่างใด และแม้ว่าบางช่วงจะหยุดทำกิจกรรมไปบ้าง แต่ก็มิได้สูญหายไปเสียทีเดียว ยังคงมีบุคคลให้ความสนใจและวางแผนพยายามสืบสานเป็นระยะๆ ทั้งจากนักดนตรีเอง และบุคคลทั่วไปที่ติดต่อเพื่อทำการแสดง รวมถึงหน่วยงานราชการท้องถิ่น

การรำม้งกละในอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังได้รับการถ่ายทอดทั้งในแบบแผนท่ารำของอาจารย์อนงค์ นาคสวัสดิ์ และจากแบบท่ารำม้งกละของจังหวัดสุโขทัย ตามแต่ปัจจัยที่เอื้อมีผลกระทบในช่วงเวลานั้นๆ โดยสื่อสารผ่านบุคคลในระบบการศึกษา ทั้งนี้ท่ารำที่พบในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นลักษณะการรำอย่างแบบแผนของจังหวัดสุโขทัย

วัฒนธรรมการรำม้งกละในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันใช้แบบแผนการรำอย่างจังหวัดสุโขทัยเป็นหลักจำนวน 17 ท่า ซึ่งนายณนดกิจ ขวัญแก้ว อดีตครูโรงเรียนพิชัยถ่ายทอดให้กับนักเรียนโรงเรียนพิชัยและในระยะต่อมาถ่ายทอดสู่กลุ่มชาวบ้าน แต่หากนับถอยหลังไปช่วงปี พ.ศ. 2533-2543 พบว่ามีการรำม้งกละเกิดขึ้นแล้วโดยการฝึกสอนของนางมาลัยวัลย์ วงศ์ใหญ่ อดีตครูโรงเรียนพิชัยมีท่ารำจำนวน 9 ท่า เป็นท่ารำที่รับการถ่ายทอดมาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐิติมา วิทยาวงศ์จุ ซึ่งปัจจุบันท่านสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ทั้งนี้กระบวนการบรรเลงและการรำมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งเป็นปกติของความมีพัฒนาการในทุกๆ สังคมวัฒนธรรมที่ย่อมพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปภายใต้บริบทของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ ในแต่ละช่วงเวลา กล่าวคือมีความเหมือนในลักษณะของการใช้ดนตรีม้งกละและท่ารำตามระบบการขัดเกลารวมถึงประสบการณ์ทางสุนทรียะในบริบทของท้องถิ่น แต่ขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างซึ่งเกิดขึ้นจากระบบการขัดเกลาทงสุนทรียะด้านดนตรีและนาฏศิลป์ที่ได้รับจากบุคคลในท้องถิ่นอื่นๆ แล้วนำมาปรับใช้กับประสบการณ์เดิม

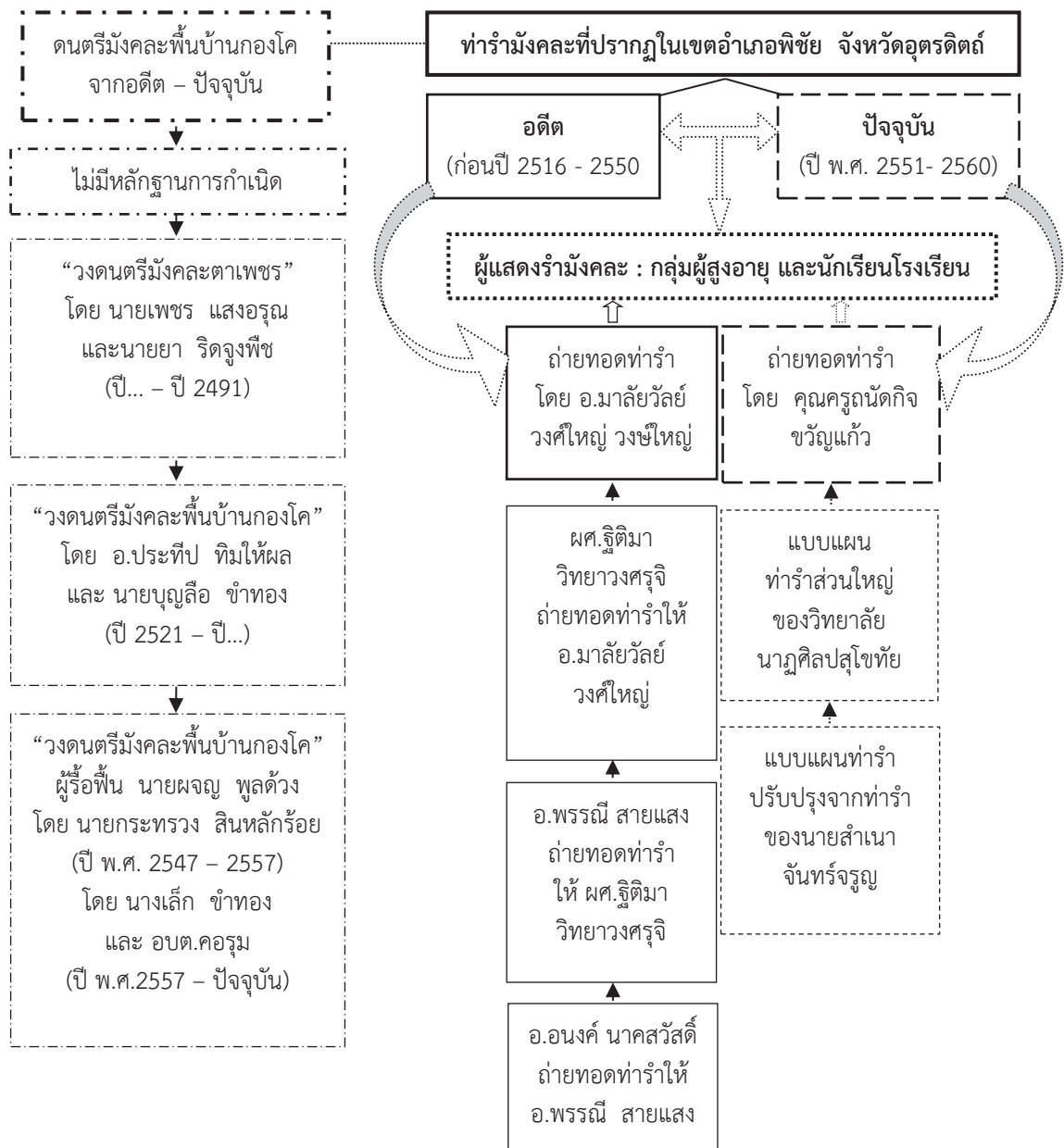
ดนตรีและเพลงม้งกละที่ปรากฏรูปแบบในปัจจุบันของอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีทั้งที่เหมือนที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดสุโขทัย ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นไปตามประสบการณ์ทางสุนทรียะและที่มาในการรับการขัดเกลาก่อนของแต่ละบุคคล บ่งชี้ให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมภายในกับภายนอกที่มีอาณาเขตอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกัน

สอดคล้องกับ Thandee, D. (n.d., pp.42-43) ที่อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เรียนรู้และรับการถ่ายทอดมาจากการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน อันรวมถึงภาษาธรรมเนียม ประเพณีและสถาบันทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมทั้งหลายที่ได้มาและถ่ายทอดกันทางสังคมโดยอาศัยสัญลักษณ์ วัฒนธรรมจึงเป็นลักษณะเด่นเป็นสากลสำหรับสังคมมนุษย์ซึ่งไม่มีในสิ่งมีชีวิตอื่นๆ โดยวัฒนธรรมมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเกิดจากการเรียนรู้ด้วยกระบวนการขัดเกลากทางสังคม ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของสังคมมีการสั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นรวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เครื่องแต่งกายของนักดนตรีและผู้แสดงรำม้งกละ เป็นความพยายามจะรักษาลักษณะการแต่งกายอย่างดั้งเดิมของผู้คนในอดีต ขณะเดียวกันก็ประยุกต์ตามสมัย ตามความชื่นชอบและความพร้อมของแต่ละบุคคลด้วย ไม่พบว่ามีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงแต่อย่างใดในการรำม้งกละของอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เช่นเดียวกันกับการรำมั่งศิลปะที่พบในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย ลักษณะเช่นนี้สันนิษฐานได้ว่าการรำมั่งศิลปะไม่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีอาชีพใดๆ โดยตรง แต่เป็นเพียงการแสดงเพื่อความสุขสนทนาก่อนคลายหลังเสร็จกิจการงาน ใช้ประโยชน์ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ใช้เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ ใช้แสดงนำการเคลื่อน ขบวนแห่ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมตามบริบทความพร้อมด้านศิลปะที่มีอยู่ในท้องถิ่นสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ สอดคล้องกับ Chantavanich, S. (2005, pp.7-9) ที่กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของ ปรากฏการณ์สังคมซึ่งต่างไปจากปรากฏการณ์ธรรมชาติไว้ว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมหมายถึงพฤติกรรมของ มนุษย์ที่แสดงออกเป็นปฏิกิริยาที่เกิดจากระบบความคิดและการดำรงอยู่ของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมคือประเด็น สำคัญของความหมายที่มาของปรากฏการณ์สังคมซึ่งมีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ มีความหมาย มีความ สลับซับซ้อน มีความเปลี่ยนแปลง ไม่อยู่นิ่ง และมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

ทั้งนี้ ในส่วนที่กล่าวมาถึงองค์ประกอบของการแสดงรำมั่งศิลปะในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความสอดคล้องกับ Meelek, R. (2005, pp.188, 190-191) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของการฟ้อนสาวไหมและ ทำรำซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านพื้นเมืองโดยสรุปความว่า ฟ้อนสาวไหมในรูปแบบของครูบัวเรียวมีต้นกำเนิดมาจาก ฟ้อนเจิงโดยพ่ออุ้ยกุกผู้เป็นบิดา การแสดงฟ้อนสาวไหมเป็นการฟ้อนที่มีช่างฟ้อนตั้งแต่หนึ่งคน สามคน หรือ หก คน หรือมากกว่านั้น ผู้แสดงส่วนใหญ่เป็นหญิงแต่งกายชุดพื้นเมือง เครื่องประดับตามแต่ช่างฟ้อนจะหาได้ มัก ฟ้อนในงานปอยหลวง รับแขกบ้านแขกเมือง ขบวนแห่ โดยช่างฟ้อนๆ ไปตามจังหวะดนตรี ในอดีตใช้วงปาดฆ้อง วงเต่งถึงประกอบการฟ้อน เพลงที่ใช้เพลงลาวสมเด็จแปลง หรือใช้วงสะล้อซอซึงประกอบการฟ้อน ก็ได้เพลงที่ใช้ คือเพลงสาวไหม เพลงถ้ำฮ้างหลงถ้ำ การฟ้อนแต่ละครั้งจะมีรูปแบบท่าฟ้อนที่เป็นแบบฉบับของครูบัวเรียว 13 ท่า จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสามารถสรุปลำดับขั้นการเคลื่อนตัวของดนตรีและรำมั่งศิลปะในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันขณะที่ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยได้ตั้งแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงลำดับขั้นการเคลื่อนตัวของดนตรีและรำมั่งคละในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานราชการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปมีบทบาทสนับสนุนให้ความสำคัญด้วยความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน รับฟังจดบันทึกจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้ของชาวบ้านอย่างแท้จริง โดยนำผลสังเคราะห์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของดนตรีและการรำมั่งคละที่ได้นั้นเข้าสู่ระบบการศึกษา สร้างความเข้มแข็ง

ป้องกันการสูญหายและการถูกแปรสภาพจากวัฒนธรรมภายนอกไปมากกว่าที่เป็นอยู่ ด้วยความรับผิดชอบทั้งต่อความเป็นศิลปวัฒนธรรมและความเป็นสังคมวัฒนธรรม

2. หลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ รวมถึงสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ที่เปิดสอนในสาขาวิชาดนตรีหรือนาฏศิลป์เข้าไปมีส่วนร่วมส่งเสริมจัดการความรู้ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาศิลปปะท้องถิ่นนำไปสู่การสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ไปสู่การสร้างสรรค์พัฒนาอย่างมีวิวัฒนาการบนพื้นฐานความเข้าใจที่ถูกต้อง

3. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา รวมถึงด้านวิชาการดนตรีและด้านการรำ มังคละทั้งในและนอกพื้นที่ที่ผู้วิจัยลงสนาม ด้วยสภาพทางสังคมที่ไม่หยุดนิ่งมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ผลการศึกษาวิจัย ณ ช่วงเวลาหนึ่งที่ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการในบางเรื่องจึงอาจไม่ใช่คำตอบของอีกช่วงเวลาหนึ่ง ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จัดดำเนินการวิจัยทำรำมังคละตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งในเขตจังหวัดอุดรดิตถ์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย เพื่อศึกษาที่มา ลำดับขั้นของพัฒนาการในแต่ละยุคสมัย ตลอดจนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นสะท้อนภาพวัฒนธรรมร่วมของทั้งสามจังหวัดที่มีร่วมกัน

References

- Chantavanich, S. (2005). **Qualitative Research Methodology**. (13 th ed.). Bangkok : Chulalongkorn University.
- Meelek, R. (2005). **Saomai Danc A Case Study of Kru Buariao Rattanamaneepon and Kru Kham Kawai**. Bangkok : Chulalongkorn University.
- Suntasombut, Y. (1994). **Human and cultural**. Bangkok : Thammasat University.
- Thandee, D. (n.d.). **Knowledge of society and culture**. Bangkok : Ramkhamhaeng University.
- Vatsuruk, S. (2006, January-June). In order to follow the tradition and cultural, we have to study Thai folk dance and music. **Information for Sukhothai Thammathirat Open University Journal**, 19(1), 5.
- Wattana, P. (2011). **The Dance Fon Pra Sat Wai of Thung Saliam District, Sukhothai Province**. Thesis M.A. in Music and Dance Studies, Naresuan University Phitsanulok.